

1. Фельдштейн Д. И. Психология современного подростка / Д. И. Фельдштейн. – М.: Педагогика, 1988. – 114 с.

2. Фурманов И. А. Детская агрессивность / И. А. Фурманов. – М., 1996. – 192 с.

И.А. Василенко

АГРЕССИВНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ СОЦИОМЕТРИЧЕСКОГО СТАТУСА ПОДРОСТКОВ

В статье представлены результаты эмпирического исследования социометрического статуса подростков с разным уровнем агрессивности.

Ключевые слова: физическая агрессия, косвенная агрессия, вербальная агрессия, раздражительность, негативизм, обида, подозрительность, лидеры, предпочитаемые, принятые, изолированные.

I.A. Vasilenko

AGGRESSIVENESS AND PECULIARITIES OF SOCIOMETRIC STATUS OF ADOLESCENTS

The article presents the results of empirical research of sociometric status of adolescents with different levels of aggressiveness. The results of the study showed that in a group of young leaders such types of aggression as verbal one that is manifested in the expression of negative feelings through verbal reactions, is predominant. Thus the young leaders are marked with a number of indicators of hostility and resentment, and the predominant number of teenagers set values for index of hostility and suspicion. Neglected adolescent's indicators showed such forms of aggression as indirect aggression which is characterized by its focus on the other person indirectly or as aggression, the image of which is accompanied by envy and hatred of the social environment which are caused by a feeling of sorrow and anger for real and imaginary sufferings. The results of the study in a group of disadvantaged teenagers showed a tendency to such types of aggression as guilt. The study of the psychological «portraits» of teenagers with certain sociometric status shows that the studied groups differ in terms of the types and forms of aggression.

Keywords: levels of aggression, physical aggression, indirect aggression, irritability, verbal aggression, negativism, resentment, suspicion, sociometric status.

Подано до редакції 23.05.2013

УДК: 370.153

І. Я. Гриник

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлюються питання формування іміджу політичного лідера в Україні. У роботі описано концепції формування іміджу політичного лідера. Розкрито різні підходи до трактування понять «політичний імідж», «політичний лідер». Визначено ефективні засади створення іміджу сучасного політика. Представлено результати дослідження особливостей сприймання іміджу політичного лідера у студентської молоді. Визначено предметне поле проведеного дослідження, яке відкриває нові можливості для поглиблення вивчення феномена «політичного іміджу».

Ключові слова: імідж, політичний імідж, лідер, політичний лідер, харизматичний лідер.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її взаємозв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Феномен політичного іміджу привернув увагу науковців ще у ХІХ столітті, коли особливо активно стали розвиватися демократичні інститути, перш за все, інститут загальних вільних виборів.

Актуалізують потребу формування іміджу політичного лідера й процеси демократизації і модернізації в сучасній Україні. І хоча політичний імідж формується як основа для маніпуляції громадською думкою, насамперед, йдеться про доведення до виборців правдивої інформації про суб'єктів виборчого процесу – політичних діячів. Через об'єктивні умови політичний імідж може бути позитивним, негативним і

нечітким.

Політичний імідж – це своєрідне відображення суспільного уявлення про ідеальне втілення тієї чи іншої соціальної ролі, це набір стверджень і уявлень виборців про конкретного політика шляхом узагальнень і емоційних переживань. Суть політичного іміджу полягає у природі соціального стереотипу і його впливу на масову свідомість, тому імідж політичного лідера створюється на ґрунті специфічного сплетіння інформаційних, емоційно-комунікативних і діяльних чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми, яким присвя-

чується означена стаття. Розробкою питань щодо особистості політичного лідера, особливостей сприймання його людьми, формування іміджу досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Найвагомішими здобутками у вивченні цієї проблематики відзначилися Ж. Блондель, А. Кемпінські, Г. Лассуел, М. Вебер, М. Такер. Суттєвий внесок належить таким психологам, як Г. Ашина, Л. Гозман, Г. Дилигенський, Є. Шестопап.

Донедавна проблема політичного лідерства у нашій країні не порушувалася взагалі. Лише демократичні перетворення у нашій державі дали змогу визнати існування цього феномену на державному рівні.

Поняття політичного лідера треба розглядати як особу, що володіє соціально-управлінським статусом, має можливість ухвалювати рішення та здійснювати постійний прямий чи опосередкований вплив на все суспільство [2, с. 110].

М. Герт та С. Мілз вважають, що варто враховувати при розгляді феномена лідерства риси й мотиви лідера як людини, образ лідера й мотиви наслідування, характеристика ролі лідера, інституційний контекст, тобто правові параметри, у яких діє лідер і послідовники [2, с. 402].

У численних дослідженнях подаються різноманітні дефініції лідерства: функція особи, що володіє певними рисами; наслідок сили особистості; фокус групового процесу; мистецтво становлення згоди політичними людьми; особистий соціальний контроль; поведінка індивіда, що залучений в управління груповою діяльністю; здатність впливати на людей емоційно.

Продуктивний та швидкий рух лідерськими сходами забезпечують особі її орієнтація на успіх та готовність приймати рішення, внутрішні нормативи, стійкість до стресу і толерантність до невизначеності, широта інтересів. Тобто особистість політичного лідера та його діяльність буде вдалою за умови досягнення успіху у трьох напрямках: особистий успіх, професійний успіх та життєвий успіх.

У сприйманні політичного лідера найпершою ознакою є його авторитетність - здатність висловлювати думки, ідеї, що хвилюють багатьох, приймати рішення, які є обов'язковими для усіх членів спільноти лідера. Позицію авторитетної людини завжди вважають безсумнівною і готові їй підкорятися. Серед ознак авторитетності можна виділити поважність думки та обов'язковість рішення лідера для всіх; здатність виражати і захищати загальні, спільні для цілої громади інтереси, прагнути їх здійснення; спроможність бути повністю відданим ідеї об'єднання, послідовно її впроваджувати; готовність у разі потреби йти на компроміс; вміння мобілізувати інших, надихнути їх на спільну справу; здатність переконувати інших, чітко викладати свою позицію; моральна бездоганність, зовнішня привабливість [3, с. 551].

В. Бебик вважає, що політичне лідерство перед-

бачає здатність відчувати, аналізувати мотиви поведінки людей, інтегрувати їх, корегувати поведінку об'єкта з урахуванням їхніх потреб і цілей розвитку; уміння створювати сприятливий морально-психологічний клімат політичного життя країни; наявність політично-психологічної культури, відповідність домінуючим ціннісним орієнтаціям суспільства [1, с. 219].

Е. Фромм вважає, що лідером може бути й неприципова людина, яка здатна підкорятися обставинам [5, с. 278].

Донедавна в Україні панував директорсько-радянський тип, що вражав своїм офіціозом, дистанційністю та холодно-примусовим тоном у взаємовідносинах. Тепер поширюється думка про політичного лідера, який повинен бути елегантним, відкритим для людей, професіоналом у своїй справі. Проте, перш за все, населення вимагає кмітливої людини, обов'язково сильної, тобто з сильним потенціалом, енергетикою. Вона повинна мати й зовнішню привабливість, фізичну силу. Тобто, перш за все, люди потребують міфу про нового політичного лідера.

У процесі перцепції політичних лідерів, перш за все, люди формують свою думку про них на підставі інформації про їхню політичну діяльність, інформації безпосередньо про особистість політика (про його зовнішність, характер, походження), інформації про приналежність до певної політичної партії.

Проте, існує низка інших факторів, які впливають на формування думки про політичного лідера у свідомості. Існують певні особистісні характеристики, що окреслюють його з оточення (енергія, розум та характер). Вперше про ці характеристики заявив Е. Богаруус [3].

А. П. Слоун сформував набір якостей, якими повинні володіти державні діячі. Такий набір даних рис можна вважати класичним: вміння управляти (постійна взаємодія знань та уяви); схильність до самовдосконалення; відкритість мислення (прагнення до об'єктивного аналізу); сміливість (готовність йти на ризик, розраховувати його ціну); справедливість (повага до прав людини та повноважень інших організацій); принциповість (діяльність в межах законності, пріоритет інтересів справи) [2, с. 51].

Образ політичного лідера у масовій свідомості громадян може виступити у таких іпостасях: лідер як релігійний символ; лідер як родовий символ; лідер як політичний символ; лідер як національний символ; лідер як зразок для наслідування; лідер як сексуальний символ [4].

Тому, перш за все, політичний лідер повинен культивувати у масовій свідомості образ переможця. Оскільки переможець вибирає собі цілі і способи досягнення мети, він знає, що буде робити, якщо програє. А це не означає, що він не думає про поразку, для нього характерним є дія за принципом «Я помилявся, але наступного разу вчиню правильно» або

«Тепер я знаю, що мені робити». Переможець вдачу вважає закономірністю, а невдачу – випадковістю. Тому кожен політичний лідер повинен намагатися виглядати успішним, у гіршому випадку його очікує розчарування з боку народу.

Сучасний політичний діяч повинен бути освіченим, бо однієї лише сміливості, рішучості та відвертості не буде достатньо для успіху на переломному етапі. Далекоглядність, уміння передбачувати, прорахувати завчасно наслідки своїх дій – переваги сучасного політика. Важливою ознакою є вміння й потреба аналізувати свої дії, визнавати власні помилки, погоджуватися з аргументами інших, доводити свою правоту.

Уміння дотримуватися слова, відповідати за вчинки вимагають послідовники від політиків. Політику ніколи не пробачать нечесності й нещирості, важливим елементом є, перш за все, політична моральність, коректне ставлення до суперників, ввічливість, дипломатичність, делікатність, шанобливе ставлення до ідеалів та символів державності, патріотичність.

Вважається, що необхідною умовою для політичного лідера є наявність харизми. Переважно харизматичний лідер народжується у період кризи, тобто явного чи прихованого неблагополуччя. Маса шукають, самі того не розуміючи, людину, яка зможе вплинути на хід подій, пов'язати реальне та ідеальне, можливе і неможливе. Кожен харизматичний лідер є дзеркалом натовпу і маси впізнають себе у ньому. Харизматичні особистості дуже вимогливі та авторитарні, диктують, як повинні поводитися їхні послідовники, і карають тих, хто не хоче дотримуватися субординації. Вони використовують екстраординарні дії з метою продемонструвати свою особливу владу.

Зараз у нашій державі є велика кількість політичних лідерів, але тільки одиниці відповідають вищезгаданому образу. Це досить негативне явище в суспільному житті, адже немає на кого рівнятися, втрачаємо провідне начало в житті, авторитетне мірило істинності наших вчинків.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета цієї статті полягає у розкритті побудови іміджу політичного лідера України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для виявлення особливостей сприймання політичних лідерів було проведено дослідження серед 50 студентів.

Найбільше інформації про сприймання політичних лідерів студентською молоддю було отримано у процесі анкетування, яке було проведено на початку дослідження.

Значна частина студентів зацікавлена тими політичними подіями, які відбуваються у нашій державі, спостерігають з цікавістю за тим, що відбувається на політичній арені країни. Дуже мало молодих людей проявляють байдужість і взагалі не цікавляться полі-

тикою (17,2 %).

Виявилось, що студенти досить позитивно ставляться до таких політичних лідерів України, як В. Кличко, Ю. Тимошенко, А. Яценюк, а також серед зарубіжних політиків симпатію студентів завоювали М. Тетчер, Б. Клінтон, М. Олбрайт. Дещо меншою популярністю користуються такі зарубіжні політики, як В. Путін, М. Горбачов, Ф. Кастро, Г. Коль, і такі українські політики, як Л. Кравчук, В. Янукович.

У процесі сприймання політиків студентами найбільша увага звертається на такі якості як освіченість, відповідальність, порядність, відповідність слів та дій, тобто відсутність у політичного лідера пустих балачок. Найбільшу увагу студенти звертають на манеру спілкування, а також на впевненість політика; фізична привабливість не має суттєвого значення для політика.

92,4 % вважають, що політичним лідером може бути особа як чоловічої, так і жіночої статі, решта (7,6%) вважає, що це має бути лише чоловік. Проте виявилось, що перебіг процесів у державі залежить не від того, якої статі політик, а від того, наскільки вдало він може реалізувати справи на користь громадян країни. 60,4% студентів переконані, що діяльність сучасних політичних лідерів України не здатна забезпечити розквіт української держави та 39,6% студентів вірять у те, що політичні лідери здатні вплинути та змінити життя людей у кращий бік. Майже одногосно заявляють, що політичним лідерам варто змінитися у позитивний бік (37,7% студентів), про те, що їм варто орієнтуватися на західних політиків заявляють 33,5% студентів, але у жодному разі не можна залишатися такими, якими вони є. Серед відповідей студентів поширені думки про те, щоб політики визначили пріоритети, стали незалежними, почали думати про людей, а не про власне збагачення.

Для того, щоб виявити сприймання студентами сучасних політичних лідерів України, було використано методику «Неіснуюча тварина». Перед ними було поставлено завдання намалювати на аркуші паперу політичного лідера як неіснуючу тварину і дати цій тварині неіснуючу назву.

Усі роботи студентів було упорядковано в залежності від того, якого типу є намальована неіснуюча тварина: наземна чи морська, людиноподібна чи звір. Виявилось, що 72% досліджуваних малюють наземних неіснуючих тварин, тільки 10% - морських, інші зобразили неіснуючих тварин людиноподібними, тобто якась частина людського організму, (тулуб або ноги) було доповнено різними деталями, що справляло ефект неіснуючої тварини. Переважно було включено у малюнки такі елементи, як заячі вуха, вовчі зуби, свиняче рило, ведмежі лапи, собачий хвіст. Майже 36,7% опитаних намалювали політичного лідера таким чином, тільки 4,5% подали політичного лідера як морського жителя, інші зобразили не як тварину, а швидше у вигляді комічного малюнка. У 13,6% було змінено певні частини людського тіла: ноги представлені звичайнісінькими

паличками, замість волосся – роги, а також часто гіперболізовано голову, тулуб або очі.

У процесі аналізу малюнків студентів можна виявити таку закономірність: усі малюнки зображені посередині аркушу, що свідчить про адекватну самооцінку. Далі буде наведено детальний аналіз кожної з груп.

Звіроподібні. Кожна тварина має чітко окреслену голову круглої чи овальної форми, повернена в анфас, що є яскравою характеристикою егоцентризму. У кожній тварині на голові розташовані очі, рот, вуха. Очі на усіх малюнках чітко виражені, навіть великі, що свідчить про почуття страху, тобто політичного лідера малюють як беззахисну істоту. Про те, що тварина, яка представляє політичного лідера, потребує захисту, свідчать роги, які присутні у переважній більшості малюнків. Рот завжди відкритий з чіткими великими зубами, що є характеристикою агресивності, тобто політик сприймається студентами як агресивна істота. На голові завжди розміщені вуха (здебільшого заячі), оскільки заєць у більшості молодих людей асоціюється з боягузом, то й лідера відповідно вони сприймають як істоту, яка завжди чогось лякається, не вміє долати перешкоди. Більшість тварин зображені з висуненим язиком, що свідчить про зверхне, саркастичне ставлення щодо інших. Багато тварин замість носа мають свиняче рило, що вказує на особливість сприймання політичних лідерів, а саме на сприймання з негативним відтінком. У всіх тварин нижні кінцівки представлені нігтями, щупальцями, ластоподібними утвореннями, що виявляє сприймання лідера як агресивної, підступної, жорстокої істоти, що іде в атаку, але одночасно й захищається.

Створені студентами неіснуючі тварини, що репрезентують політичного лідера, є еkleктикою елементів існуючих тварин. Якщо аналізувати покрови неіснуючих тварин, які представлені у роботах студентів, то тут домінують колючки та панцирі, що ще раз доводить те, що політичний лідер прагне захиститися від оточення, а колючки підкреслюють вороже ставлення до людей, а це свідчить про те, що лідер сприймається як особа, яка є закритою від людей і захищається від різноманітних впливів. Пір'я, яким покриті тварини, у малюнках студентів характеризують лідера як демонстративну особу, що прагне успіху, слави і визнання.

Особливість сприймання політичних лідерів студентами полягає у тому, що вони прагнуть тільки задоволення власних потреб, на що вказують наведені назви: «загребун швидкобігаючий», «егоїстик», «подвійний добрячок», «негодишко».

Ті малюнки, де політичний лідер зображений людиноподібним, характеризується зображенням великого язика, що є ознакою мовної активності. Нижні кінцівки представлені копитами, щупальцями, хвостами, що вказує на негативне сприймання лідера. У цих малюнках у тварин відсутні покрови, а замість них тварини одягнені у суворі офіційні костюми. У

багатьох роботах такі тварини мають морду лисиці, що вказує на хитрість та підступність особи лідера. На це вказують такі назви, як «баксолюб», «грошоґріб». Політичні лідери спрямовують свою діяльність на власне збагачення, шукають матеріальної вигоди.

У тварин, що репрезентують політичних лідерів, замість очей, рук, ніг виступають стодолларові купюри. Проте існує категорія малюнків, де зображені морські мешканці. У них тіло покрите або лускою, або спеціальним аморфним покриттям. Таке покриття асоціюється з гидкістю, невизначеністю, підступністю, оскільки за цією оболонкою приховується щось неприємне, негативне.

Сприймання лідера у несерйозному тоні простежується у тих роботах, де він зображений за допомогою паличок, а надані йому назви «говорилик», «блудослов», «балабольченчик» підкреслюють беззмістовне та неефективне спілкування політика з масовою аудиторією, неспроможність втілити свої слова у справу.

Існує також низка робіт, де неіснуюча тварина швидше нагадує автоматизований механізм з великою кількістю додаткових деталей, серед яких світлові лампи, лампи нічного бачення, що означають владу, а також супутникові антени замість вух, різні механічні елементи замість внутрішніх органів. Це позначає лідера як сувору, жорстоку особу. Назви цих тварин свідчать про те, що вони володіють необмеженою владою і можуть впливати на все навколо: «паверик» (від англ. power – влада), «постудійк» (від слів поступ + дія). Молоді люди, що зображали лідера у такий спосіб, сприймають його як всевладну та всевладну істоту, що зможе змінити життя навкруги, це швидше ідеал, яким би хотіли бачити лідера, а не реальний образ.

Висновки з цього дослідження й перспективи подальших досліджень.

Виявилось, що молоді люди є зовсім небайдужими до тих подій, які відбуваються у нашій країні. Вони з цікавістю спостерігають за політичними змінами у нашій державі. Проте можна заявити, що студенти негативно ставляться до політичних лідерів нашої держави. Вони вважають їх неспроможними змінити ситуацію у країні у кращий бік. Але слід зауважити, що у студентів є симпатії серед сучасних політичних лідерів України. Найвищі позиції у рейтингу популярності займають В. Кличко, А. Яценюк, Ю. Тимошенко. Студенти орієнтуються на політиків, які є прихильниками демократичних перетворень у державі, прагнуть реформ.

Студенти чітко не можуть уявити ідеального політика України, але вони помічають усі негативні риси політичних лідерів і точно знають, що варто змінити політикам для того, щоб вони краще сприймалися людьми. Перспективним убачаємо дослідження гендерного аспекту формування іміджу політичного лідера як ознаку реального входження українських жінок у політику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бебик В. М. Базові засади політології: історія, теорія, методика, практика / В. М. Бебик. – К.: МАУП, 2000. – 384 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: навчальний посібник / А. Ю. Брегеда. – К.: КНЕУ, 2000. – 312 с.
3. Горбатенко В. Десять уроків політичного лідерства для пострадянських керівників / В. Горбатенко // Політичний менеджмент. – 2006. – Спецвипуск. – С. 48-63.
4. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти та лідери / Б. Кухта, Н. Теплоухова. – Львів: Кальварія, 1996. – 224 с.
5. Фромм Э. Авторитарная личность / Э. Фромм // Психология и психоанализ власти. Хрестоматия. Т 2. / Под. ред. Райгородского Д. Я. – Самара: Изд. Дом «Бахрах», 1999. – С. 276 – 299.

И. Я. Грынык

ФОРМИРОВАНИЕ ИМИДЖА ПОЛИТИЧЕСКОГО ЛИДЕРА У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В статье освещаются вопросы формирования имиджа политического лидера в Украине. В работе описаны концепции формирования имиджа политического лидера. Раскрыты различные подходы к трактовке понятий «политический имидж», «политический лидер». Определены эффективные принципы создания имиджа современного политика. Представлены результаты исследования особенностей восприятия имиджа политического лидера в студенческой молодежи. Определено предметное поле проведенного исследования, которое открывает новые возможности для углубления изучения феномена «политического имиджа».

Ключевые слова: имидж, политический имидж, лидер, политический лидер, харизматичный лидер.

I. Ya. Hrynyk

FORMATION OF POLITICAL LEADER'S IMAGE AMONG STUDENTS

The article highlights the issues of political leader's image formation in Ukraine. The paper describes the concept of political leader image formation. Different approaches to the interpretation of the terms "political image", "political leader" have been revealed. Effective principles of creating an image of modern politician have been defined. The results of the study of political leader image perception among students have been presented. The subject matter of the research which opens new possibilities for deeper study of the phenomenon "political image" has been determined in the article. The investigation defined that students cannot create an image of an ideal politician of Ukraine, but they notice all negative traits of political leaders and know exactly what should the politicians change to be perceived by people in a proper way.

Keywords: image, political leader's image, leader, political leader, charismatic leader.

Подано до редакції 30.05.2013